

Κυκλοφόρησε το ερμηνευτικό, ετυμολογικό και φρασεολογικό λεξικό «Θησαυρός της κυπριακής διαλέκτου» για να διασώσει την κυπριακή διάλεκτο και να βοηθήσει τους μελετητές να μην αποξενωθούν από τα μνημεία της διαλέκτου μας. Ο δρ Κωνσταντίνος Γ. Γιαγκουλλής, ο ερευνητής της κυπριακής λογοτεχνίας, γλώσσας, προφορικής ποίησης και θεάτρου σκίων, αναλύει τη σημασία των λέξεων και τη μαγεία της διαλέκτου μας που μακροπρόθεσμα θα χαθεί.

Η σοβαρή έρευνα δεν στηρίζεται από το κράτος

Το κράτος ενθαρρύνει την έρευνα; Δεν ιδρώνει το αφτί κανενός. Δεν μπορώ να συγκωρήσω τους επίσημους φορείς όταν κάνουν ότι δεν ακούν τα θέματα που αποτελούν κεφάλαια για την κυπριακή γραμματεία. Ήμουν διευθυντής του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, διευθυντής του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, διευθυντής Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης και ζήμια καθημερινά αυτά τα πράγματα. Ένα καλό βήμα ήταν όταν αποφάσισε το κράτος να επικουρήσει τους συγγραφείς για να εκδίδουν τα έργα τους. Σύστησε μια επιτροπή, η οποία δεν έκανε σωστή αξιολόγηση και δεν αρνιόταν σε κανένα. Τώρα ενισχύουν μόνο εκδοτικούς οίκους, με αποτέλεσμα και η κουτοπόνητα Μαρία να γίνεται εκδοτικός οίκος. Η σοβαρή έρευνα δεν στηρίζεται. Έχουμε κανένα κόρπους κυπριακών παραμυθιών; Έγινε από το επίσημο κράτος καμιά τέτοια προσπάθεια; Το τελευταίο βιβλίο με κυπριακά παραμύθια στα ελληνικά και τουρκικά εκδόθηκε στην κατεχόμενη Κύπρο από δυο Τουρκοκύπριους. Μπράβο τους, αλλά στην εισαγωγή βάζουν πολιτικά μηνύματα και λένε ότι σφετεριστήκαμε τα κυπριακά παραμύθια από τους Τουρκοκύπριους. Έχουμε εκδώσει κυπριακά δημοτικά τραγούδια; Όχι. Έκανε κάτι το κράτος για να εκδοθεί ένα βιβλίο για το κυπριακό θέατρο σκίων; Όταν ήμουν αποσπασμένος στη Μορφωτική Υπηρεσία τους πρότεινα να κάνω έρευνα για το κυπριακό θέατρο σκίων και με έβγαλα τρελό. Ενωσα θιγμένους, ζήτησα να φύγω στα μέσα της χρονιάς και το εξέδωσα μόνος μου. Τώρα ετοιμάζω καινούργια έκδοση των 300 σελίδων συμπληρωμένη με απομνημονεύματα όλων των καραγκιοζοπαίκτων.

Πώς κρίνετε το έργο που επιτελεί το Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών; Ως διευθυντής μηχανοποίησης τα αρχεία της προφορικής μας παράδοσης, μηχανογράφησα τη βιβλιοθήκη του, έκανα κανονισμούς και τις περισσότερες εκδόσεις τις έκανε επί των δικών μου ημερών. Εξέδωσα πέντε τόμους κόρπους κυπριακών διαλεκτικών ποιητικών κειμένων, έδωσα τα άπαντα πλείστων λαϊκών ποιητών και από τότε που έφυγα σταμάτησαν όλα αυτά. Το Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών ιδρύθηκε το 1962 από την κοινοτική συνέλευση με πρωταρχικό σκοπό τη διάσωση της κυπριακής γραμματείας, της κυπριακής διαλέκτου και δυστυχώς δεν τήρησε το ρόλο του. Γιατί; Δεν ξέρω.

Ο αρχαιολόγος της κυπριακής διαλέκτου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ: Περνούμε κρίση ταυτότητας, κυρίως όμως ήθους

Η γλώσσα καθορίζει ένα λαό ή ο λαός τη γλώσσα; Τη γλώσσα τη δημιουργεί ο λαός για να έλθει ο επιστήμονας να την καταγράψει. Η γλώσσα δεν είναι κάτι που μας κληρονομείται αναλλοίωτο διά μέσου των αιώνων, είναι ένας ζωντανός οργανισμός που εξελίσσεται, γι αυτό αν συγκρίνεται τη γλώσσα του '50-'60 με την σημερινή κυπριακή διάλεκτο θα βρείτε πολλές διαφορές, ιδιαίτερα ως προς τις λέξεις. Τι είναι αυτό που εξελίσσει τη διάλεκτο; Οι επιδράσεις που δεχόμαστε και οι επαφές που έχουμε με τον έξω κόσμο. Πριν από την εισβολή η Κύπρος ήταν περισσότερο απομονωμένη, δεν είχαμε στη διάθεσή μας τα σημερινά μαζικά μέσα επικοινωνίας, την ευρεία εκπαίδευση, γι' αυτό είναι φυσιολογικό να κερδίζει έδαφος η νεοελληνική δημοτική σε βάρος της διαλέκτου, η οποία συνεχώς σφριμώνεται. Σήμερα χρησιμοποιούμε μια μισαποδομημένη κυπριακή διάλεκτο; Η διάλεκτος που χρησιμοποιούμε είναι η γνήσια διάλεκτος του σήμερα. Αν συγκρίνουμε την γνήσια σημερινή κυπριακή διάλεκτο με αυτή του '50, η σημερινή είναι μισαποδομημένη, αλλά αυτή είναι η μορφή της. Κινδυνεύουμε να χάσουμε την κυπριακή διάλεκτο; Ναι, μακροπρόθεσμα είναι φυσικό, αλλά έχουμε μεγάλο χρονικό διάστημα να διανύσουμε μέχρι να

Ο λαός γράφει την Ιστορία

Πώς είδατε τη διαμάχη που ξεκίνησε για την συγγραφή των βιβλίων Ιστορίας των σχολείων; Κακώς δόθηκε τόσο δημοσιότητα, είμαστε πολύ συναισθηματικός λαός και παρεκτρέπομαστε εύκολα. Η Ιστορία... έπρεπε να μας διδάξει και δεν το έκανε, με αποτέλεσμα να επιστρέψουμε από εκεί που ξεκινήσαμε. Είμαστε ανώριμοι, κάναμε τους μεγάλους πολιτικούς και πήραμε τις μεγάλες αποφάσεις. Το 1974 ήμουν στρατιώτης και έβλεπα όλα εκείνα τα καραβάνια με κόσμο να εκπολιτίζονται από τα χωριά του, κόσμο σκοτωμένο και δεν διανοήθηκα ότι θα ήταν ποτέ δυνατόν να εξιωθηί ο θύτης με το θύμα. Αυτό δεν οφείλεται στην έλλειψη διορατικότητας και κακών πολιτικών χειρισμών της ηγεσίας μας; Ποιος γράφει την Ιστορία; Ο λαός και έρχεται ο ιστορικός για να την καταγράψει αφού μελετήσει πρωτότυπες πηγές. Ο έντιμος ιστορικός την καταγράφει όπως είναι, ο πονηρός βάζει το πιπέρι και το αλάτι του. Τις μέρες μας υπάρχει μια καινούργια επιστήμη, η Προφορική Ιστορία, την οποία διδάξα ένα εξάμηνο στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, η οποία λέει ότι εκεί που πρέπει να χρησιμοποιήσεις ελλείψει άλλων πηγών τις προφορικές μαρτυρίες θα πρέπει να είσαι πολύ προσεκτικός και να τις διασταυρώνεις με γραπτές πηγές. Η προφορική ιστορία του καθενός είναι φορημένη με συναισθήματα; Ναι, είναι πολύ λεπτή επιστήμη γι αυτό ο ιστορικός πρέπει να είναι πάρα πολύ προσεκτικός. Η κανονική ιστορία πρέπει να είναι βασισμένη σε αρχειακό υλικό και όχι μονοπλευρο. Επί Τουρκοκρατίας, επειδή δεν έχουμε αρχεία, πρέπει να μελετούμε τα πενήντα πηγές, τα δεφτερά ιδιωτών, τα ημερολόγια, την ιστορική ποίηση, τα τραγούδια, έτσι θα ανασυγκροτήσουμε το ιστορικό μας παρελθόν. Δεν πρέπει να παρασυρόμαστε από συναισθηματισμούς. Είναι δύσκολο να μιλήσουμε για τον πρόσφατο Αγώνα του 1955-59 διότι οι πρωταγωνιστές του ζουν ακόμα. Είναι πολύ χωρίς να αναμολχούμε πηληγές. Μπορώ να μιλήσω για τα γεγονότα του '74 την στιγμή που εκείνοι που τα έκαναν ζουν; Να μιλήσω για τα παλιά. Το ότι τα βιβλία της Ιστορίας στα σχολεία δεν κάνουν λόγο για τα πρόσφατα ιστορικά γεγονότα, από μια πλευρά είναι καλό. Θα πρέπει όμως να ενημερώνουν τα παιδιά με λίγα λόγια, χωρίς να μπαίνουν σε λεπτομέρειες.

Η κάθε μια νέα λέξη που βρίσκετε είναι όπως το εύρημα ενός αρχαιολόγου που σκάβει με υπομονή τη γη.

εκλείψουν και τα τελευταία της στοιχεία, οι φωνητικοί της τύποι, το συντακτικό της. Σίγουρα περνά κρίση η διάλεκτός μας και πολλές φορές ακούω λέξεις και φράσεις στις οποίες δίνεται σημασία που απέχει από την πραγματική. Τι κρύβουν οι λέξεις; Είναι ένας κόσμος θαυμαστός, μεγάλη αξία και η κάθε μια νέα λέξη που βρίσκετε είναι όπως το εύρημα ενός αρχαιολόγου που σκάβει με υπομονή τη γη. Οι κυπριακές λέξεις τι ήχο έχουν; Ποιητικότητα, ιδιαίτερα μέσα στο λόγο όπου λειτουργεί ο δεκαπεντασύλλαβος. Η κυπριακή διάλεκτος για μας που την μιλούμε επειδή είναι κάτι οικείο δεν το αντιλαμβανόμαστε, το καταλαβαίνουν περισσότερο οι ξένοι γλωσσολόγοι της λειτουργίας των γλωσσών, οι οποίοι μαγεύονται. Κι όμως εμείς θεωρούμε ότι η νεοελληνική γλώσσα είναι πιο ποιητική από την κυπριακή διάλεκτο. Στόχος του συγγραφέα που γράφει στη νεοελληνική είναι να χρησιμοποιεί λέξεις νεόκοπες, ωραίες για να αποδώσει μια ποίηση, ενώ η κυπριακή διάλεκτος από μόνη της και χωρίς να επέμβει το χέρι του συγγραφέα είναι ποιητική. Πώς θα χαρακτηρίσατε τον κυπριακό λαό με βάση τη διάλεκτό του; Η κυπριακή διάλεκτος έχει τις αρχές

της στο 13ο αιώνα και αυτό φανερώνει ότι είμαστε ένας λαός παλιός, με ρίζες και πολιτισμό. Αν δεν ήταν οι πολιτικές και άλλες αντίξοες συνθήκες που μας κλόνισαν, θα είμαστε ένας λαός που θα πατούσε πολύ σταθερά πάνω στη γη του. Η διάλεκτός μας σήμερα δείχνει ότι δεν πατούμε σταθερά πάνω στη γη; Περνούμε μια μικρή κρίση ταυτότητας, αυτό όμως δεν συμβαίνει μόνο με τη διάλεκτο, διότι στοιχείο του πολιτισμού δεν είναι μόνο η γλώσσα αλλά και το ήθος. Έχουμε σήμερα το ήθος του παλιού Κύπριου βρακά που ο λόγος του ήταν όρκος; Ο κάθε κατακτητής που πέρασε από το νησί άφησε το στίγμα του πάνω στη διάλεκτό μας; Ήταν φυσικό, για άλλους αυτό μπορεί να σημαίνει κατάρρα, για μένα είναι ευλογία. Γιατί; Διότι εμπλούτισε το σώμα της γλώσσας μας με καινούργιες λέξεις που τις κάναμε δικές μας, για παράδειγμα η πόρτα, το πορτοκάλι, η πατάτα, η ντομάτα δεν είναι ελληνικές πια λέξεις; Με προβληματίζουν όμως οι λέξεις που μπαίνουν στη διάλεκτό μας αυτούσιες χωρίς να προσαρμόζονται στην γραμματική της, όπως το κομπιούτερ, το ίντερνετ κλπ. Οι μεγαλύτερες επιρροές από ποιους κατακτητές ήταν; Αυτό μπορεί να το πει κάποιος αν καταγράψει χωρία της ενετικές, φραγκικές, ιταλικές λέξεις, τις τουρκικές, τις αγγλικές και να κάνει μια στατική αποτίμη-

ση. Εγώ το έκανα, έβγαλα ένα βιβλίο με τις τουρκικές λέξεις της κυπριακής διαλέκτου και ένα άλλο με τις λατινικές. Μας φαίνεται σήμερα ότι οι τουρκικές είναι περισσότερες διότι οι Τούρκοι έμειναν στο νησί από το 1570 ως το 1878, όμως ο κάθε κατακτητής άφησε τη σφραγίδα του ποικιλότροπα στα ήθη και στα έθιμα της Κύπρου, στη διάλεκτο, στην αρχιτεκτονική. Ποιος λαός έδωσε τις πιο θετικές επιδράσεις; Είναι πολύ δύσκολη ερώτηση διότι ο κατακτητής είναι κατακτητής, δεν μπορεί να χρυσώνουμε τα χόπια. Τα χρόνια της Τουρκοκρατίας, παρά τα εγκλήματα που έγιναν, ήταν πιο ανεκτός ο ζυγός, όσο παράδοξο κι αν ακούγεται αυτό. Η συνύπαρξη Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων μέχρι το 1974 επηρέασε την κυπριακή διάλεκτο; Βέβαια, η κυπριακή διάλεκτος ήταν κοινή όπως τα κυπριακά ήθη και έθιμα. Ιδιαιτερότητες υπήρχαν, αλλά όταν λέμε κυπριακή διάλεκτος εννοούμε το γλωσσικό όργανο με το οποίο συνηθίζονταν οι Ελληνοκύπριοι μεταξύ τους αλλά και με τους Τουρκοκύπριους. Οι Τουρκοκύπριοι έχουν τουρκοκυπριακή διάλεκτο; Ναι, το λιπρό είναι ότι εγκάθετο επιστήμονες του βαθέως κράτους της Άγκυρας γέμισαν το Διαδίκτυο με μελέτες που αναφέρονται στην κυπριακή διά-

λεκτο του Κιόνελη, της Κοφίνου και δεν διευκρινίζουν ότι πρόκειται για τουρκοκυπριακή διάλεκτο. Εγώ θα ήθελα τους Τουρκοκύπριους επιστήμονες συναδέλφους να έχουν την εντιμότητα να μιλούσαν για τουρκοκυπριακή διάλεκτο όχι για κυπριακή, όπως και για τους χορούς που δεν είναι τουρκικοί αλλά τουρκοκυπριακοί για τους χορούς μας. Μήπως πίσω από τις λέξεις κρύβεται η πολιτική; Ναι, γι' αυτό μιλά για εγκάθετους. Η γλώσσα μπορεί να φέρει κοντά τους λαούς; Βέβαια, πώς νιώθετε όταν πάτε σε μια ξένη χώρα και δεν ξέρετε τη γλώσσα; Αποξενωμένη. Θα είναι ένα πρώτο σημαντικό βήμα κατανόησης των δυο κοινοτήτων αν διδάσκονται τουρκικά στα δικά μας σχολεία και ελληνικά στα τουρκοκυπριακά. Βέβαια παλαιότερα δεν υπήρχε ανάγκη να γνωρίσει ο ένας τον άλλο διότι η καθημερινή ζωή ήταν κοινή. Πολλοί Τουρκοκύπριοι λαϊκοί ποιητές έγραφαν στα ελληνικά και έχω εκδώσει αρκετούς. Εσείς μιλάτε τουρκικά; Έκανα 5-6 χρόνια στο Πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη τουρκικά αλλά τα χρησιμοποίησα για επιστημονικούς λόγους διότι δυσκολεύομαι να τα μιλήσω. Η κυπριακή διάλεκτος με ποια άλλη διάλεκτο είναι πιο κοντά; Με τις νεοελληνικές διαλέκτους των Δωδεκανήσων, Ικαρίας, Ρόδου, Κρήτης.

Δεν είμαι έμπορος ούτε επιχειρηματίας, είμαι ερευνητής

Πώς γεννήθηκε η ιδέα για το Λεξικό της Κυπριακής Διαλέκτου; Έβγαλα το Λεξικό για να διασώσω αφενός της κυπριακή διάλεκτο και από την άλλη για να βοηθήσω τους μελετητές να μην αποξενωθούν από τα μνημεία της διαλέκτου μας που είναι τόσο ωραία και θα έμειναν αζήτητα. Ποιος θα διάβαζε Βασίλη Μιχαηλίδη όταν δεν θα ήξερε κυπριακά για να τον καταλάβει; Ένας λαός που δεν μπορεί να καταλάβει τους εθνικούς του ποιητές... είναι αποξενωμένος και χάνει την ταυτότητά του, γι' αυτό έχει μεγάλη σημασία το Λεξικό. Δυστυχώς ξεκίνησα πολύ αργά να καταγράφω την κυπριακή μας διάλεκτο και πολλές λέξεις έχουν ήδη σβηστεί. Σας αποκάλεσαν «εθνικό μειοδότη» γιατί προσπαθούσατε να αναγάγετε την κυπριακή διάλεκτο σε εθνική γλώσσα... Από επίσημο βήμα με κατηγορήσαν ότι με το να εκδίδω τα κείμενα της κυπριακής γραμματείας για να μην χαθούν, έχω αλλοτρίους σκοπούς και ότι αναγάγω την κυπριακή διάλεκτο σε εθνική γλώσσα. Αυτό είναι μεγάλη βλακεία. Εκ των υστέρων αποδείχτηκε αν είμαι εθνικός μειοδότης ή όχι. Όλα αυτά σας πείνωσαν; Ναι και με πίκραναν. Όταν χειροδικούν εναντίον σου ή σου δείχνουν τις γροθιές τους, περνάς δύσκολα. Κλονιστήκατε κάποια στιγμή; Όχι, ποτέ και μόνος μου προχώρησα. Εξέδωσα τόσους τόμους λαϊκών ποιητών δεν είχα ποτέ την ενίσχυση κανενός. Όταν μου είπαν από το κράτος

ότι για να με ενισχύουν πρέπει να γίνω εκδοτικός οίκος, αρνήθηκα διότι εγώ δεν είμαι έμπορος ούτε επιχειρηματίας, είμαι ερευνητής. Φαντασθήκατε αν δεν μελετούσα τους ποιητήρες της Κύπρου ποιος θα τους ήξερε σήμερα; Το κόστος... είναι πολύ μεγάλο, γι αυτό δεν έχω ούτε μεγάλα σπίτια, ούτε εξοχικά, είμαι ένας φουκαράς που ξεκίνησε από βοσκά εργατή και νιώθω περιφροσύνη. Ίσως γι αυτό ήλθα κοντά στον κόσμο της υπαίθρου, στους απλούς ανθρώπους. Οι πηγές σας είναι οι απλοί άνθρωποι; Ναι, αλλά και το πρωτογενές υλικό. Δεν υπήρχε ποιητάρης εν ζωή που να μην τον είχα επισκεφτεί, μαγνητοφωνήσει, φωτογραφήσει, να μην έχω το υλικό του. Μίλησα με όλους τους καραγκιοζοπαίκτες. Τις λέξεις στο Λεξικό μου όσες δεν αποθησαύρισα μέσα από τα κείμενα είναι από τις καθημερινές μου επαφές με τον κόσμο, από παραμύθια και ποιήματα, γι αυτό ονόμασα το Λεξικό μου «Θησαυρός της κυπριακής διαλέκτου». Πώς νιώσατε όταν είχατε το Λεξικό στα χέρια σας; Όπως τη μάνα που γεννά. Πολλές φορές δικαιολογημένα με κατηγορούσε η οικογένειά μου ότι αγαπώ τους ποιητήρες περισσότερο από αυτούς. Ένωσαν με το δίκαιο τους αδικημένοι αλλά εκ των υστέρων τους κέρδισα και τους έχω δίπλα μου. Έπαρνα μαζί μου το γιο και την κόρη μου στις εξορμήσεις μου και έρχονται σήμερα, 30 χρόνια μετά, να

θυμούνται όλα αυτά. Το Λεξικό τι απίχηση είχε στον κόσμο; Στην αρχή δεν το ήξερε κανείς, τώρα άρχισε να το μαθαίνει ο κόσμος και δεν ξέρω γιατί. Χρησιμοποιεί ο κόσμος Λεξικό; Ναι, ίσως γιατί ακούν σε τηλεοπτικές σειρές λέξεις που δεν ξέρουν, ίσως γιατί θέλουν να λάβουν μέρος σε διαγωνισμούς, ίσως γιατί ακούν παροιμίες και ανατρέχουν στο Λεξικό, το οποίο βρισκούν όχι μόνο χρήσιμο αλλά και διασκεδαστικό. Κάποιοι βλέποντας το Δρ. μπροστά από το όνομά μου νομίζουν ότι είμαι γιατρός και πολλοί με φωνάζουν «γιατρέ», αλλά τους εξηγώ ότι είναι λόγω διδακτορικού. Όλους τους βοηθά απλόχερα διότι όταν ξεκινούσα έβρισκα κλειστές πόρτες και δεν θέλω οι νέοι να περάσουν όσα εγώ. Οι μαθητές μας χρησιμοποιούν το Λεξικό; Δεν ξέρω. Όταν δίδαχα στο πανεπιστήμιο κείμενα της κυπριακής γραμματείας τον περισσότερο μου χρόνο τον ξόδευα στις άγνωστες λέξεις αντί στην ανάλυση των κειμένων. Οι φοιτητές φαινόταν αποξενωμένοι από την κυπριακή διάλεκτο και αυτό σημαίνει πολλά. Ποιος είναι ο επόμενός σας στόχος; Να εκδώσω ένα τόμο με τα κυπριακά παραμύθια, το κυπριακό θέατρο σκίων και τα κυπριακά δημοτικά τραγούδια. Θέλω επίσης να εκδώσω τα άπαντα του Παλέρου, 1.000 σελίδες, αλλά δεν μπορώ να τα κάνω όλα αυτά με δικά μου λεφτά.

